

6) Conferens se cum aliis, se pluris aestimat, alios eorumque acta parvi pendit, contemnit.

7) Recusat se subicere Superioribus, quasi id se indignum sit, persuadens sibi, se esse prudentiorem, meliorem etc.

8) Recusat ipsi Deo subiacere, apprehendens id tamquam contra suam dignitatem, volens suo arbitratu vivere, ac si Deo opus non habeat: qui actus est *superbiae completae*.

734 3. Certae quaedam species *superbiae* distingui possunt pro diversa excellentia vel potius pro diversa excellentiae propriae consideratione¹, i. e.:

1) *Superbia*, qua homo practice se putat causam sui boni (dico practice, sc. ita ut theoretice quidem id formaliter non iudicet — hoc enim haereticum plane esset —, sed bona sua ut sua a se dependentia consideret; ultimum autem fontem Deum esse, non negat quidem, sed neque considerat).

2) *Superbia*, qua quis bona sua se pro suo merito accepisse autumat (sc. relate ad exclusionem *divinae gratiae* idem dic, quod mox sub 1) dictum est; hanc enim divinam gratiam theoretico iudicio excludi necesse non est, at pratico agendi modo *quasi* excluditur). Si vero meritum non ut supernaturale coram Deo consideratur, sed meritum humanum, potest utique persuasio proprii meriti plus minusve falsa prorsus adesse, neque propterea peccatum adeo enorme, ut haeresis, accedit.

3) *Superbia*, qua quis putat, se habere bonum, quod non habet, aut id tamquam excellentiam considerat, quod vere excellens non est.

4) *Superbia*, qua homo sua bona ita considerat et aestimat, ut prae aliorum bonis sua nimis extollat, aliena pro nihilo reputet.

Vide S. Greg. Magn. *moral.* l. 23 cap. 7.

In singulis autem speciebus *modus peccandi* diversus esse potest.

1) Si homo apud se in animo se ita extollit; 2) si desiderat, se ita aestimari ab aliis; 3) si externe ita agit, loquitur, ut istam sui aestimationem prodatur; 4) si advertens, se revera non ita excellere, id tamen optat, aliisve id persuasum esse desiderat.

735 4. *Peccaminositas superbiae* exigit distinctionem inter *superbiam completam* et *incompletam*. Incompleta ea est, quae aliquid humilitatis etiam compatitur. Quamdiu igitur homo *superbiens* legibus divinis, quod est humilitatis, subiacere adhuc vult, tum immediate tum mediate divinis, seu quibuslibet legitimis Superiorum praeceptis, incompleta *superbia* est, quae *ex se* mortale peccatum non attingit, tamen alia peccata, etiam gravia seu mortalia, facile producit. — Quando autem *superbia* per voluntatem Deo divinisque legibus non subiacendi consummata est, gravissimum peccatum mortale constituit, quod vere diabolicum est, pessimis tantum hominibus proprium. Peccatum hoc *inter gravissima* recensetur, quia independentiam, et sic quodammodo aversionem a Deo directe vult; tamen non est omnium gravissimum, quia haec aversio non sub formali sua ratione intenditur. Cf. S. Thom. l. c. q. 162 a. 6.

¹ Species illas communiter non oportet distinguere in confessione, nisi *ex adiunctis* grave peccatum accedat: alias enim plerumque *superbia incompleta* manet, neque species prima et secunda cum plena advertentia malitiae committi consuevit.

Caput V.

Appendix de vitiis seu peccatis capitalibus.

Praestat, doctrinam de peccatis capitalibus hinc supplere et in unum⁷³⁶ colligere. Attamen solummodo eorum naturam et gravitatem breviter explicandam esse duxi, quatenus hucusque explicata non est. Ceterum de remediis contra illa vitia vide, quae dicentur infra vol. II. de sacramento Poenitentiae n. 447 sqq.

Superbia non tam inter vitia capitalia ponitur, quum potius aliorum vitiorum capitalium caput et origo dicatur secundum S. Greg. *moral.* l. 31 c. 45 (al. 31): „Tentantia vitia, quae invisibili contra nos praelio *regnanti super se superbiae* militant, alia more ducum praeceunt, alia more exercituum subsequuntur . . . Ipsa namque *vitiorum regina superbia*, quum devictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit. . . . Radix cuncti mali *superbia*; primae autem ejus soboles, septem nimirum principalia vitia de hac virulenta radice proferuntur.“ Quod ita intellige, ut, qui *superbia* imbutus est, facillime in alia quoque vitia dilabatur; et e contrario, licet vitiosus habitus *superbiae* non requiratur, ut oriri possint aliorum habitus vitiorum, tamen in aliis etiam vitiis et peccatis non expressa, sed implicita quaedam *superbia* latet.

I. De ambitione et vana gloria vide, quae supra dicta sunt sect. III. cap. 2 n. 706.

II. De invidia, et de affectibus similibus, sed probe ab ea⁷³⁷ distinguendis, vide supra (*de caritate proximi*) n. 618 et 619.

III. De ira seu potius iracundia.

Iracundia — ab ira ut passione distinguenda — est habitus aut actus irascendi vitiosus seu immoderatus. Ira enim contra malum adiacens insurgit.

Vitium esse potest 1) ex parte *objecti*, si injusta vindicta appetitur. sc. a) ob causam non legitimam, b) si major quam oportet, c) si privatim exercenda. In omni casu *haec iracundia* est *ex genere suo* peccatum mortale; admittere tamen potest parvitatem materiae, si vere modicum malum est, quod infertur aut inferri desideratur;

2) ex parte motus irae tantum; si videlicet homo nimium ira excandescit interius, aut iram per signa externa immodice manifestat: quod ex se mortale peccatum non est; potest tamen mortale evadere, si valde extraordinario modo homo irascitur, ratione pravi affectus, aut ratione scandali.

NB. Irae peccatum, etiam quando est mortale, ex se minus tamen est, quam invidia et odium; at generare potest alia peccata. Filiae enim irae dicuntur:

Indignatio — (inordinatus affectus, quo quis putat, se indigne tractari: quae si ex justo iudicio procedat, inordinata non est, alias com-

munitur veniale peccatum; nisi quis in gravem contemptum odiumve alterius prorumpat.

Tumor mentis — quo quis morose excogitat diversas vias vindictae iisque cogitationibus mentem inflat: — peccaminositas desumitur ex ipsa vindicta.

Clamor — quo iratus homo vocem extollit, multa inordinate effutit: ex se veniale peccatum, nisi aliud addatur.

Blasphemia — unum ex gravissimis peccatis mortalibus.

Contumelia — de qua vide postea prae. octavum decalogi — ex genere suo (non toto) mortale.

Maledictio — (cf. de inimicitia) est etiam ex genere suo mortale, neque facile in materia parva sistit.

Rixae — ex genere suo mortale saltem ex parte incipientis, si progrediuntur ad vulnera, caedes etc.; aliter, si leviculae pugnae sunt, modo ne ex parte personae gravis contumelia sive injuria appareat.

Vide Busenb. et S. Alph. l. 5 (al. 2) n. 80—83.

738 IV. Avaritia (cf. S. Thom. II. II. q. 108, maxime a. 1 et a. 4).
Avaritia est inordinatus appetitus habendarum et retinendarum divitiarum, seu rerum temporalium.

Ex genere suo venialis est, utpote appetitus rei in se indifferentis: qui si tantum ultra debitum modum habetur, peccatum veniale est, nisi quis plane excedat, atque quasi finem suum in illa re constituat, seu rem illam (hinc divitias) amori divino praeferat.

Tamen avaritia periculosa est et multorum origo peccatorum, secundum Apostolum I Tim. 6, 9: „Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem etc.“

Recensentur filiae avaritiae:

Durities cordis erga pauperes et miseros, quae potest evadere mortalis.

Inquietudo cordis, quae nimis curis in conservandis augendisve divitiis hominem occupat: graviter peccatur, si homo divinarum rerum aut gravis officii sui curam negligit; aut si Deo plene voluntarie diffidit; aut si ita divitiis occupatur, ut in iis finem suum constituat. Alias nimia cura et sollicitudo veniale peccatum est.

Violentia, fallacia, fraus; verbo: omnis generis injustitia, quae, si materia gravis est, peccatum mortale evadit (cf. infra de injustitia).

739 V. Luxuria.

De luxuria confer, quae postea in 6. decalogi praecepto dicuntur. Hinc sufficit notasse, omnem luxuriam seu veneream delectationem directe quaesitam aut voluntario consensu admissam extra matrimonium esse peccatum mortale. Aliud est de luxuria indirecta, seu de motibus vel effectibus sine consensu permissis: quae quando sit sine peccato, quando peccatum veniale, quando mortale, vide infra l. c.

740 VI. Acedia. (Cf. S. Thom. l. c. q. 35.)

Acedia communiter sumpta est tristitia de bonis spiritualibus utpote cum labore et difficultate comparandis. Hoc sensu non tam speciale vitium est, sed vitium, quod diversam malitiam habet, prout diversa

seu diversarum virtutum sunt bona spiritualia, de quibus ut difficulter acquirendis tristitia concipitur: quare acedia sic concepta ad omnia vitia pertinet.

Verum si versatur tristitia circa illud bonum spirituale, ad quod omnia bona ordinantur, i. e. circa bonum divinum *divinamque amicitiam*, est vitium *speciale* idque omnino mortale peccatum, si tamen actus est perfectus et deliberatus, ut tristari de eo, quod vocatus ad fidem christianam strictius obligeris ad virtutes sequendas; optare, ne unquam Deum, fidem cognoveris.

Si autem solum est taedium et animi remissio in spiritualibus exercitiis, ex se grave non est, modo homo ea implere paratus sit, quae sub gravi praescribuntur.

Attamen tepor ille, etiam in rebus minoribus, qui non curat nisi gravia peccata, periculosissimus est et Deo valde exosus, praesertim in iis, qui a fervore spiritus in hunc miserum languorem sua culpa delapsi sunt.

VII. De gula et ebrietate.

741 1. Gula seu excessus in cibo et potu exerceri potest variis modis a) in quantitate (nimis), b) in qualitate (laute), c) in modo sumendi (avide et voraciter), d) in tempore (nimis frequenter sine causa) e) in fine (solum voluptatis causa). Verum nota, aliud esse voluptatis solius causa, aliud *„cum voluptate“*; quare etsi cum voluptate editur, neque expresse finis sustentandarum virium alterve honestus finis habetur, nihilominus implicite omnino ille finis haberi potest, ita ut nullum committatur peccatum.

2. Gula *ex se* — non loquor de ebrietate — est peccatum veniale tantum, ex ratione supra n. IV. notata.

Graviter tamen aliquando peccatur, sc.:

1) Si quis per excessum in cibo et potu grave nocuum sanitatis sibi causat: quod maxime intellige, si agitur de gravi damno mox orituro; si enim de infirmitatibus variis agitur, quae oriri possunt, illud notabile nocuum largius sumi debet, ne facilius dicamus excessibus levioribus mortaliter peccari. Lucem affert, quod Lugo de *jure et justitia* disp. 10 n. 32 in re prorsus contraria dicit, nempe in exercendis mortificationibus. „Non est illicitum, ea opera mortificationis exercere, licet timeatur aliqua vitae abbreviatio non notabilis (neque notabilis censetur abbreviatio aliquot annorum). In hoc autem pares sunt, qui excessu cibi aut potus, et qui eorum defectu abbreviationem vitae causant (vid. relate ad imputationem *damni sibi causati*: nam alioqui patet, eos, qui excessum committunt, semper saltem venialiter peccare). Quare sicut non damnantur peccati mortalis, qui multis cibis et delicatis utuntur, licet praevideant periculum multarum infirmitatum (utique non gravium) et brevioris vitae, quod ea de causa frequenter incurritur, ita etc.“ (v. supra n. 573).

2) Si quis ad functiones officii, ad quas sub gravi tenetur, reddit se ineptum, ita ut gravem obligationem omittere debeat. De neglecto Sacro diei festi propter ebrietatem, utrum et quando sit grave peccatum, v. supra de legibus n. 158.

3) Si quis excessu in cibo et potu se reddat imparem solvendis debitis vel familiae sustentandae.

4) Si quis sese excitet ad vomitum, ut iterum possit edere et bibere — ita saltem cum Reuter *Neoconf.* n. 84 et S. Alph. n. 73 l. c. dicendum videtur, quamquam alii complures id etiam in dubium vocant. — Qui autem sine hac intentione, ut sc. denuo se cibo potuque ingurgitare possit, usque ad vomitum edat, non illico est *mortalis* peccati damnandus, nisi propter frequentem excessum *notabile* damnum valetudini creari praevideatur.

5) Demum grave peccatum est, ita comessionibus et crapulae vacare, ut id ipsum divinae amicitiae praeferatur atque *pro fine ultimo* habeatur.

NB. Addunt, etiam id grave peccatum esse, sine necessitate carne *hominis* defuncti vel juste interfecti vesci. Cf. Reuter l. c.

742 De ebrietate plura insuper notanda sunt.

I. Ebrietas perfecta, i. e. usque ad *privationem* usûs rationis, est *ex se* peccatum mortale.

Malitia autem peccati, etsi non ab omnibus eodem modo declaratur, videtur collocanda esse in privatione usûs rationis pro notabili tempore facta modo adeo innaturali sine justa causa.

Nimirum fit, 1) privatio usûs rationis ita, ut homo non actu tantum, sed etiam *facultate* utendi ratione pro notabili tempore privetur; 2) fit haec rationis privatio *voluptatis causa*, aut si forte aliquando voluptas subjective non habetur, tamen eo modo, qui *ex se* ad voluptatem ordinatur, semper excluso alio fine aequae immediate obtinendo; 3) fit privatio usûs rationis *modo plane bestiali*, ita ut inferiores vires hominis plane laxentur, atque quoddam dominium exercent *contra* conditionem rationalis creaturae.

II. Perfecta ebrietas inde cognoscitur, quod homo plane insolita agat, aut quod non possit discernere inter bonum et malum, neque postea recordari ullo modo, quod egerit. Quodsi haec facultas remansit, etsi phantasia nonnihil turbata fuerit, pedes vacillaverint, homo vertiginem passus sit, ita ut objecta duplicia videret etc.: perfecta ebrietas non erat.

Ebrietas imperfecta non est *ex se* peccatum mortale; potest esse *ex adjunctis*.

Item privatio usûs rationis per breve tempus — e. g. per aliquot minuta, grave peccatum non esset: tempus longum autem sine dubio est *hora*. Ceterum hoc ad ebrietatem potu inductam vix pertinet, quum haec ex natura sua diutius protrahatur; neque inde excusatio sumi potest, quod aliquis, antequam re ipsa ratione privetur, somno se committat; quia in somno ita facultate utendi ratione privatur, ut pro libitu excitari ad usum rationis nequeat.

743 III. Ebrietatis peccatum non committitur, si aliunde honesta et gravis causa est sumendi tantam copiam vini, ut privatio usûs rationis sequatur, ut:

1) Si tanta copia liquoris necessaria esset ad curandum morbum, vel elidendam vim veneni ex serpentis morsu hausti: cf. Sabetti n. 149.

2) Probabiliter etiam, si privatio usûs rationis inducitur ad securius peragendam chirurgicam operationem: quamquam enim multi contradicunt, tamen vix non omnes concedunt in hoc casu privationem usûs rationis et

soporem inducendum per aetherem adspiratione haustum; verum essenziale discrimen non videtur theoretice existere, sive per potum, sive per inhalationem privatio rationis inducitur. Id tantum practice concedi debet, per usum potûs inebriantis periculum infelicis operationis multo minus averti, ita ut ex hac ratione vix unquam adhiberi hoc medium liceat.

3) Si quis metu mortis injecto cogeret bibere cum praevisione ebrietatis, id ipsi licitum videtur esse, modo, qui metum incutit, ne velit impellere *formaliter* ad ebrietatem, sed quia putat, alterum id ferre posse, eumque sine justa causa v. g. ex sui contemptu id denegare. Nam si coactio fit in odium virtutis, seu *formaliter* ad ebrietatem, potius mors subeunda est. Cf. Gobat *Clypeus etc.*, de ebr. c. 18 n. 3 et 9.

Videlicet in istis circumstantiis alius effectus bonus aequae immediatus ex sumptione potûs oriundus intenditur, privatio rationis permittitur.

At non licebit medico *moribundum* inebriare, neque aliis mediis usu rationis privare, ne aegrotus dolores sentiat, atque *sine doloris conscientia* decedat. Nam si unquam, in tali tempore necessarium est, ut homini servetur facultas merendi seseque cum Deo reconciliandi; imo privatio usûs rationis *tunc* aequaret prorsus vitae abbreviationem, saltem si ita privaretur ratione, ut in hoc statu decedere deberet aegrotus. — Quare si aegrotus nondum bene praeparatus est ad mortem, talis medicorum industria omni vi impedienda est: si autem bene praeparatus est, et ex continuato rationis usu periculum graviter labendi oriatur, positive permitti quidem nequit ejusmodi medicorum praxis, silentio praetermitti utique potest. At si labendi periculum abest, nullo modo res silentio permittenda est generatim loquendo, quia occasio multum merendi aegroti subtrahitur.

Item docent merito, objective non licere, eos, qui supremo supplicio afficiendi sint, inebriare, quo fortiore animo cruciatus ferant. Tanner, *Dicast.* cum Gobat cap. 13 n. 38 dicunt, a nemine negari, id graviter illicitum esse.

IV. Ebrietatem in aliis causare, vel ebrietatis ansam dare, sine 744 gravi causa nunquam licere, extra omnem controversiam est.

At existente gravi causa, aliquando id licere, etiam dici debet.

Nimirum 1) aliquem ad ebrietatem *inducere*, etiam quae illi formalis est, licebit probabiliter ex eo fine eoque solo, ut idem ipse a majore peccato, ad quod determinatus est, impediatur, v. g. ab homicidio.

2) *Occasionem* ebrietatis ponere, etsi formalis evadat, licebit facilius ex aliis causis omnino gravibus. V. S. Alph. *de scand.* l. 2 (al. 3) n. 58.

3) Magis etiam possum ex gravi causa alterum inducere in ebrietatem ipsi non culpabilem, i. e. ex tali causa, propter quam malum illud physicum alienum jure parvi pendam, e. g. ut elabar e carcere, quando jus habeo evadendi (nisi forte damnum custodis *adjunctum* adeo grave sit, ut debeam potius a fuga abstinere); ut detegam secretum magni momenti, quod alter *injuste detrectat* mecum communicare. V. S. Alph. l. 5 (al. 2) n. 77.

Alias autem grave peccatum est, alterum provocare ad excessum in potu cum probabili periculo ebrietatis, v. g. provocare ad aequales haustus etc.

V. Peccata in ebrietate commissa, si modo probabiliter praevisa 745 fuerint, imputantur ad culpam, eamque gravem, quando objective gravia sunt in sequentibus:

1. si agitur de peccatis *operis*, ut sunt damnificatio, caedes, impudicitia (aliud est de pollutione praevisa, sed non intenta, non tunc procuranda, sed naturaliter secutura) etc.;

2. si agitur de peccatis *oris*, non omnia imputantur; contumeliae enim erga homines non aestimantur (aliud esset de vera diffamatione); sed imputantur 1) blasphemiae, maxime si sunt notabiliter graves, quia honor Dei exigit, ut propter eas solas ebrietas vitari debeat; 2) obsceni sermones, si tales sunt, ut audientes scandalum patiantur. Quare qui experientia edoctus est, aut ex ingenio suo id concludere debet, se probabiliter haec et illa peccata in ebrietate commissurum esse, omnium horum peccatorum malitiam specificam contrahit, etsi forte non omnia semper *re* commiserit, quum primum advertens probabili ebrietatis periculo sese exponit.

746 VI. Concludi igitur debet, ebrietate multipliciter mortale peccatum committi posse, scilicet:

1) Quando aliquis advertens ad probabile periculum perfectae ebrietatis nihilominus bibere pergit. — (Aliud est, si probabile periculum non advertit, aut si scit, se tantum ferre posse, si modo statim foras non exeat, atque proponat in cubiculo manere: quodsi postea ex gravioris mali timore foras exire compellitur, ebrietas per accidens est. Etiam ratione solius excessus in potu grave peccatum non est, si quis ut largius bibere possit, ea comedit, quae ebrietatem impediunt);

2) quando aliquis ebrietate etiam non plena grave nocementum sibi causat etc. ad normam eorum, quae supra de gula dicta sunt: quod facilius accidit, si quis consuevit semper multum potitare;

3) quando aliquis consuetudine largius bibendi familiae suae curam non habet, eam in indigentia relinquit, debita contrahit, quibus solvendis impar est;

4) quando aliquis, etiam non perfecte ebrius, consuevit mala perpetrare, vel ea perpetrandi periculo probabili advertens sese exponit, i. e. ea mala, quae graviter imputabilia sunt;

5) quando ob speciales circumstantias etiam ex ebrietate non perfecta grave scandalum oriturum esse praevidetur: ut accidere potest, si sacerdos excessui indulgeat;

6) denique si quis etiam citra periculum perfectae ebrietatis ita crapulae comensationibusve indulgere consuevit, ut haec quasi pro fine vitae suae constituat, paratus, divinae amicitiae has infimas voluptates praeferre.

747 Appendix. Peccata contra virtutes morales modo recensitas, si mortalia evadunt, vix non semper speciem suam sumunt aliunde ex speciali objecto, quod ad earum laesionem inducit, aut ad specificam malitiam alicujus ex 'peccatis capitalibus' reducuntur. Quare opus non est, singularia peccata mortalia hic recensere. Peccatis capitalibus mortaliter peccatur praecipue:

1. Superbia perfecta.
2. Invidia, nisi de re levi agatur.
3. Animo vindictae similiter, nisi de re levi agatur.
4. Luxuria.
5. Acedia speciali, seu tristitia de Deo fine nostro laboribus nostris attingendo.
6. Excessu valde gravi in gula.
7. Ebrietate sive perfecta, sive ex circumstantiis cum aliis malis gravibus conjuncta.

Sectio V.

De Justitia et virtutibus annexis in genere.

Caput I.

De justitia.

Praeclare scripserunt de justitia et jure generatim: Lugo *de just. et jure*, Lessius, Molina; recenti nostra aetate: Pruner *die Lehre vom Recht*; juridicas notiones persaepe bene exponit Puchta *Röm. Recht, et Pandecten*.

§ 1.

Notiones justitiae et juris.

I. De nomine et conceptu justitiae sequentia occurrunt 748 observanda:

1. Virtutes fortitudinis et temperantiae cum virtutibus annexis immediate hominem ipsum internumque ejus appetitum aut passiones pro materia habent, circa quam versentur. Sed sunt etiam aliae virtutes, quae hominem dirigunt in iis, quae circa alios agere debet.

In quo ordine *justitia* primo loco occurrit; quam magnus numerus aliarum virtutum moralium, quae circa proximum versantur, cum majore minoreve similitudine imitatur.

2. At quoniam circa proximum atque officia erga ipsum existentia jam aliam virtutem, caritatem dico, etiam versari vidimus, discrimen inter justitiam et caritatem indicasse juvat.

Caritas videlicet nititur omnino in conjunctione et unione ejus, qui diligit, et ejus, qui diligitur; quam unionem et conjunctionem supernaturalis caritas in Deo consummatam considerat. Quare per caritatem homo ad proximum dirigitur tamquam ad alterum *ego*, et normam agendi et tendendi in proximum sumit ab iis, quae sibi ipsi desiderat atque procurat secundum effatum Domini „Diliges proximum tuum sicut teipsum“ (de cujus sensu confer, quae dicta sunt supra de caritate n. 592 et 597).

Justitia autem e contrario nititur in distinctione unius hominis ab altero. Utrumque enim verum est, et homines esse debereque esse